

ГОТОВНІСТЬ ВИКЛАДАЧІВ ВТНЗ ДО ВПРОВАДЖЕННЯ В НАВЧАЛЬНО-ВИХОВНИЙ ПРОЦЕС ХУДОЖНІХ ЗАСОБІВ

В сьогоденних умовах система освіти перебуває у складному, творчо-пошуковому стані, який досить суттєво впливає на ще не повністю сформовану психіку як школяра, так і студента. Водночас такий підхід дає можливість реалізувати найбільш прогресивні новації в освітньо-навчальному просторі, які забезпечуються трьома основними факторами, а саме:

- рівень професійної готовності викладача (вчителя) до педагогічної діяльності;
- науково-методичне забезпечення навчально-виховного процесу;
- матеріально-технічна база навчального закладу.

Найбільш вагомим фактором у формуванні гармонійно розвиненої особистості є рівень професійної готовності викладача, оскільки безпосередньо на нього покладається вся відповідальність у формуванні особистості. Два інші фактори також є визначними, але нашу увагу привертає саме перший фактор як визначальний.

Проблема професійної педагогічної майстерності вивчалася багатьма науковцями, зокрема В. Галузинським, С. Гончаренко, О. Глузманом, М. Євтухом, І. Зязюном, В. Кременем, С. Капітанець, Л. Коваль В. Козаковим, В. Луговим, О. Пехотою, О. Рудницькою, С. Сисоєвою, В. Семиченко, М. Стельмаховичем та ін., які акцентували особливу увагу на необхідності внесення змін у професійній підготовці педагогічних кадрів, особливо для ВТНЗ. Однак проблема високопрофесійної підготовки педагогічних кадрів залишається не вирішеною, тому необхідно і надалі розробляти та впроваджувати більш ефективні і якісніші складові для вирішення цієї досить важливої проблеми.

Проблемним питанням у даній ситуації є те, як найменш болісно підійти до пошуку тих шляхів, які б забезпечили школярам і студентам стійку психологічну адаптацію до навчально-виховного процесу. Одним із найбільш можливих і загальнодоступних варіантів є вміння викладачами використовувати художньо-мистецькі засоби як одну із складових навчально-виховного процесу.

Метою статті є визначити мистецько-художню готовність викладачів до нових умов навчально-виховного процесу.

Завданнями статті є:

1 Проаналізувати науково-методичну літературу з питань використання художньо-мистецьких засобів викладачами у навчально-виховному процесі.

2 Визначити основні професійно-кваліфікаційні характеристики викладача з художньо-мистецької освіченості.

3 Розкрити значущість художніх засобів для формування гармонійно розвиненої особистості в навчально-виховному процесі.

Постійні вимоги щодо підготовки високопрофесійних спеціалістів різних напрямків діяльності паралельно висувають вимоги по забезпеченню високою педагогічною майстерністю професорсько-викладацький склад вищих навчальних закладів. І тому сьогодні викладач повинен бути не тільки професіоналом вузько спрямованого напрямку діяльності, а викладачем-фасилітатором, який не лише виконує навчальні функції, але й сприяє розвитку гармонійно розвиненої особистості студента. Викладач-фасилітатор, за критеріями К.Роджерса, відкритий, щирий, ставиться до студентів з приязню і довірою, прагне побачити світ їх очима, не має ні про кого остаточної думки. Розвиток особистості студента – основна мета педагогічної діяльності викладача [4, с.71].

Проблему творчого підходу до педагогічної діяльності висвітлювали у своїх працях А. Макаренко, В. Сухомлинський, Ш. Амонашвілі, С. Лисенкова та ін.. У сучасних умовах особливо із входженням України в Болонський процес підготовка майбутнього спеціаліста висвітлює важливу складову гармонійно розвиненої особистості – творчий розвиток, що дає можливість забезпечення розвитку суспільства. Творчість у філософському словнику визначається як процес діяльності людини, що створює якісно нові матеріальні і духовні цінності. Творча діяльність не містить шаблонів, вона є проявом індивідуальності людини. Навчити творчості практично не можливо, але створити необхідні передумови до творчої діяльності першочергово покладається на викладача [7]. За таких умов постає риторичне питання, хто ж, власне, зможе забезпечити не тільки гармонійний і різнобічний розвиток студента, але й розкрити творчий потенціал майбутнього спеціаліста? Відповідь досить проста – це викладач, викладач-новатор, викладач у повному розумінні цього слова.

Сучасний викладач у вимірах сьогодення очима студентів повинен бути усміхненим, впевненим в собі, відкритим для студентів, мудрим, доброзичливим, об'єктивним, врівноваженим, надійним, цілеспрямованим, креативним, гуманним, самодосконалим, людяним і т.д. Тут ми бачимо, як переплітаються всі найважливіші складові сучасного викладача вищої школи (моральні, професійні, психологічні, педагогічні). За таких умов процес навчання і виховання стає повноцінним, і суб'єкт-суб'єктні відносини набувають зовсім іншого характеру, характеру партнерства, взаємної співпраці, де не тільки студент навчається і виховується, а й викладач. І тому педагогічний процес повинен розглядатися, як спільна діяльність, діалог рівноправних учасників. «Студент повинен стати рівноправним учасником навчально-виховного процесу», наголошує І. Зязюн. Визначальну роль у навчально-виховному процесі відіграє взаємна співпраця викладача та студента. Така співпраця здійснюється на основі виконання певних програмно-орієнтованих завдань. Рівень їх виконання залежить від вміння викладача переконати студента у важливості і водночас цікавості їх життєвої необхідності [6].

Ідеальний образ сучасного викладача вищої школи бере свій початок в уявленнях сучасної філософії про вчителя життя, який характеризується як яскрава, самобутня, творча, не позбавлена харизматичності особистість, здатна відчувати проблеми і суперечності життя і пропустити через свою індивідуальність, через своє життя особистість, яка передає життєві цінності і зразки професійної поведінки. Поняття «сучасний викладач» у європейських документах передбачає цілий ряд положень, які спрямовані на формування його професійного рівня де педагогічний працівник виступає як:

– зацікавлена особа, на яку спрямовуються результати реформаційних процесів;

– фахівець, який безпосередньо ініціює і впроваджує зміни.

Європейські аналітики освітньої галузі переконані, що участь викладачів професійної освіти у здійсненні реформ у якості ключових зацікавлених сторін сприятиме реалізації нових навчальних концепцій і технологій, які лежать в основі трансформацій професійної освіти в країнах – членах Європейського співтовариства [10].

Зважаючи на важливість професійно-педагогічної майстерності викладача, його творчо спрямованої діяльності відбувається переосмислення професійних функцій. Тобто, йдеться про те, щоб викладач переходив від своєї традиційної ролі навчання знанням і вмінням до процесу самонавчання, що дасть можливість самовдосконалення у всіх напрямках людської життєдіяльності. Ще П. Блонський писав: «При підготовці не збираємося навчати студента «всьому», але ми повинні навчати його самоосвіті, навчити його самостійно протягом усього життя, вивчати все, що йому потрібно» (цит. за [3, с.32]). Звичайно, для цього необхідно розширювати навчально-освітній простір студента, а не обмежуватись студентськими аудиторіями чи лабораторіями, які на сьогодні займають практично всю частину навчально-виховного процесу. «Ні аудиторії, ні робочі місця не є ідеальним середовищем для навчання, тому в межах дискусій щодо професійної ролі викладачів виникла ідея запропонувати викладачам і тренерам самостійно визначати відповідне навчальне середовище, яке б сприяло розвитку і набуттю необхідних навичок» [9, с.373]. На жаль, на сьогодні є непоодинокі випадки, коли активно-творча ініціатива викладача практично забороняється, і йому визначається конкретне місце і час для проведення занять, мотивуючи це тим, що викладач повністю несе відповідальність за студента в той час, який визначено для нього під час проведення занять. Але сьогоднішній студент, уже умовно завтра, є майбутнім керівником відповідного підрозділу, і його професійна підготовка повинна забезпечуватись уже сьогодні і не тільки в студентських аудиторіях. Таким чином викладач є тим найбільш ефективним реформатором освіти.

В сьогоднішніх умовах викладачі вузів виступають як одна з найбільш вагомих і основних професійних груп, на яку суспільство покладає надзвичайно важливі завдання:

1. Збереження, примноження і трансляція культурного і науково-технічного здобутку суспільства і цивілізації в цілому.

2. Соціалізація особистості на відповідальному етапі її формування, пов'язаної з отриманням професійної підготовки, яка вимагає вищого професійного рівня.

За таких умов постає питання, якими знаннями і навичками повинні володіти вузівські викладачі, особливо технічних навчальних закладів, щоб навчитися на практиці використовувати їх для формування гармонійно розвиненої особистості.

Аналіз науково-методичної літератури дозволяє виділити загальні вимоги до викладача вищої школи: професійно-компетентні, загальнокультурні і гуманітарні, креативні, комунікативні, соціально-економічні. У цьому переліку вимог до викладача особливе місце посідають загальнокультурні і гуманітарні знання. Адже педагогічний процес повинен будуватися на високій педагогічній культурі, яка б забезпечила найкращий спосіб взаємодії суб'єкт-суб'єктних стосунків, що ґрунтуються на рівності позицій, повазі та довіри один до одного. Такий підхід дає можливість задовольнити особисті потреби і інтереси всіх учасників навчально-виховного процесу. Педагогічна культура є частиною загальнолюдської, морально-етичної і естетичної культури, в якій з найбільшою повнотою відображені духовні і матеріальні цінності освіти і виховання, а також способи творчої науково-педагогічної діяльності для соціалізації особистості і здійснення освітньо-виховного процесу. П.Щербань педагогічну культуру розуміє як: система цінностей – регуляторів педагогічної діяльності; передумова, мета, засіб, інструмент педагогічної діяльності, рівень самореалізації в ній; концентроване вираження особистості педагога [8,68]. Виходячи з визначення педагогічної культури за П.Щербанем, можна визначити основні складові досягнення найвищого рівня педагогічної культури, а саме:

1. Гуманістично-педагогічна позиція у ставленні до студентів, вміння поєднати навчальну діяльність з виховною.

2. Психолого-педагогічна компетентність і розвинене творчо-педагогічне мислення.

3. Високий рівень професійної освіченості у сфері предмета викладання та володіння педагогічними технологіями.

4. Досвід творчої педагогічної діяльності, уміння обґрунтовувати і відстоювати власну педагогічну діяльність як систему, здібність розробити авторський освітній проект.

5. Культура професійної поведінки, спосіб саморозвитку, уміння саморегулювати власну діяльність, культура спілкування та інші.

На викладача покладається найбільш відповідальна справа – творити людину. Від нього, від його вміння, педагогічної майстерності, мистецтва, життєвої мудрості залежить її життя, здоров'я, розум, характер, місце і роль у суспільстві. І коли до викладача вищої школи технічного спрямування в основному ставляться такі вимоги, як:

– підвищення мотивації до професійної діяльності та формування професійних ціннісних орієнтацій (мотиваційний і ціннісно-орієнтаційний компоненти);

– застосування інтерактивного підходу до організації процесу підготовки майбутніх викладачів ВТНЗ (комунікативно-інформаційний компонент);

– розвиток творчого потенціалу викладача технічного спрямування (креативний компонент);

– підвищення педагогічної компетентності викладачів спеціальних технічних дисциплін (операційно-діяльнісний компонент),

то в духовному, морально-етичному, естетичному напрямку підготовки викладача ВТНЗ не приділяється зовсім ніякої уваги. Результати наших спостережень дають підстави стверджувати, що саме духовно-моральний напрям підготовки викладачів вищої школи забезпечить висококультурні відносини між особистістю та суспільством і стане регулятором висококультурної поведінки особистості як професіонала. Морально-етичні і духовні цінності не виникають раптово, вони формуються впродовж тривалого періоду часу, починаючи з самого народження (колискові пісні, казки тощо). Особлива увага вченими-педагогами приділяється проблемам педагогічної етики і естетики. На думку В. Галузинського, М. Євтуха, основою професійно-педагогічної етики є гуманність, суть якої полягає у виробленні та зміцненні почуття справедливості до студентів, педагогічного такту в поведженні з ним та з колегами [1, с.86].

В умовах сьогодення мистецтво стає одним із засобів самореалізації особистості та способом вирішення життєвих труднощів сучасної людини. Його роль у вихованні підростаючого покоління неухильно зростає, оскільки протидіяти явищам бездуховності, аморальності можна лише шляхом формування і усвідомлення важливості та пріоритету загальнолюдських цінностей морально-духовного характеру. Якщо в садочках, школах, ліцей, гімназіях, коледжах мистецтво використовується як важливий засіб формування розвиненої особистості, то у закладах технічного спрямування відбувається повне ігнорування такою важливою складовою у вихованні духовно-багатої людини. Викладачі, як правило не беруть ніякої участі у підвищенні свого культурно-мистецького, морально-етичного рівня. Адже мистецтво є формою відображення культури, воно намагається відтворити ряд життєвих явищ, подій, історію суспільства. Воно впливає не тільки на почуття індивіда, а й на його волю, правильне сприйняття навколишнього світу. Мистецтво є стрижнем духовної культури, колективною пам'яттю людства, яка здійснює зв'язок поколінь, різних народів та культур. Воно ціннісно орієнтує людину у світі, розвиває в неї творчий дух, пробуджує в людині творця. Підтвердженням цих слів є висловлювання студентів після одного із занять, яке було проведене із використанням різних видів мистецтва: «Мистецтво – це складова життя людини. Воно є багатограним, різноманітним та прекрасним. Особливо я це зрозуміла після проведення відкритої пари на тему: «Мистецтво як один із проявів життєдіяльності людини». Кожна людина є по своєму талановитою, і за допомогою мистецтва ми можемо це виразити. Воно додає нам сміливості, впевненості та унікальну здатність самовираження.

На відкритій парі кожний студент показував свій вид мистецтва, і це було прекрасно. Адже ми побачили, на скільки ми всі талановиті та творчі.

Я вважаю, що потрібно якомога частіше проводити такі пари, тому що це дає можливість відзначити свою особистість. Адже всі люди цікавляться різними видами мистецтва, або принаймні по-різному їх подають.

Мені особливо сподобалось те, що кожен зміг показати те, що він любить, чим захоплюється і що вмів, оскільки творча людини в мистецтві є творчою у всьому». (студентка групи ТР – 06 – 1 І. Микуляк Івано-Франківського Національного технічного університету нафти і газу).

Духовна культура за своєю будовою об'єднує всі сфери життя людини: діяльність, потреби, взаємовідносини. Її компонентами стають розумова, художня, естетична, екологічна, правова і політична культура формування людських відносин. Основним показником рівня розвитку і досконалості людських стосунків вважають її духовність як інтегровану якість особистості. Вона виявляється у потребі жити, творити відповідно до ідеалів істини, добра і краси. Духовну культуру, культуру мистецтва неможливо переоцінити, оскільки вплив її на формування гармонійно розвиненої особистості є безцінним. І тому не враховувати таку важливу складову у готовності викладача вищої школи, особливо ВТНЗ, було б не виправданою помилкою.

Спілкування з мистецтвом, активна участь у його відтворенні обов'язкові складові професійної готовності викладача вищої школи. Вплив мистецтва на формування особистості викладача залежить від його культурно-свідомого рівня розвитку. Мистецтво у молодіжному середовищі займає важливе місце, і завдання викладача – бути зі студентською молоддю, впливати на неї засобами мистецтва і за допомогою мистецтва формувати морально-ціннісні орієнтири сучасної молоді людини. «Морально-духовна культура полягає в тому, що сукупність принципів, норм і правил, які регулюють поведінку та відносини у процесі педагогічної діяльності, визначаються змістом загальної моралі. Сутність поняття «культура» полягає в конкретизації загальнолюдських цінностей для кожної людини, продуктом і одночасно творцем культури є людина; головним джерелом культури є діяльність людини; культура містить способи і результати діяльності людини. У духовній культурі, гуманістичній спрямованості професійно-педагогічної діяльності виявляється індивідуальність викладача» [5, с.71-72].

Підвищена увага до якісного освітнього рівня викладача, та ролі викладача у формуванні гармонійно розвиненої молоді людини стала важливою проблемою сьогодення. Від рівня викладацької професійної, моральної, духовної, культурної освіченості цілком і повністю залежить розвиток суспільства та його подальша доля. Шляхи підвищення високої культури, високої професійності, духовності, моральності залежать від рівня свідомості кожного члена вищої школи. Результатом такого процесу формування викладача повинні стати його індивідуально-професійні та загальнолюдські якості, які повинні бути зразковими для студента і в цілому для молодого покоління [2, с.61].

Таким чином, узагальнюючи і підкреслюючи основні складові професійної готовності викладача вищого навчального закладу, особливо технічного спрямування, можна ствердно сказати, що культурна складова яка формується через засоби художньої виразності, на сьогодні займає визначальне місце і відіграє важливу роль у формуванні гармонійно розвиненої особистості. Запорукою такого розвитку є мистецтво, яке здатне в сьогоднішніх умовах об'єднати всі здорові сили, особливо студентську молодь, і не тільки її, а й усе суспільство. Тому культурно-мистецька складова у готовності викладача до професійної діяльності визначає його професійну майстерність у повному розумінні цього слова.

Література:

1. Галузинський В.М. Основи педагогіки та психології вищої школи в Україні / В.М.Галузинський, М.Б.Євтух.– К.: Інтел, 1995.– 159 с.
2. Гриньова В. Педагогічна культура викладача вищого навчального закладу // Вища освіта України. – 2006.– №4.– С.61.
3. Педагогіка і психологія вищої школи: Навчальний посібник; за ред.. О.Г.Мороза.– К.:НПУ, 2003.– 267 с.
4. Роджерс К.Р. Взгляд на психотерапию. Становление человека./ Роджерс К.Р. – М: 1994.– С. 243.

5. Педагогіка і психологія професійної освіти // Науково-методичний журнал. – 2009. – №1. – 268с.
6. Педагогічна майстерність: Підручник / І.А.Зязюн, Л.В.Крамушенко, І.Ф.Кривонос та ін.; За ред. І.А.Зязюна. – 3-тє вид., допов. і переробл. – К.: СПД Богданова А.М., 2008. – 376 с.
7. Філософсько-енциклопедичний словник /П.Йолон // голов. Ред. Шинкарук В.І.– К. Абрис – 2002 – 611 с.
8. Щербань П. Сутність педагогічної культури// Вища освіта України.-2004.-№3.-С.67-71.
9. Harris A. Behind the classroom door: the challenge of organizational and pedagogical change // Journal of Educational Change. – 2003. – Vol. 4. – P. 369-382.
10. PROFF – Professionalisation of VET teachers the future. – CEDEFOP: Luxembourg, 2004. – 85 p.

У статті автор визначає основні складові готовності викладача вищої школи до професійної діяльності. Особлива увага приділяється мистецько-художній складовій як одній із головних професійної майстерності викладача вищого технічного навчального закладу.

Ключові слова: професійна готовність, художні засоби, навчально-виховний процес, творчий розвиток, навчально-освітній простір, мистецтво, культура.

В статье автор определяет главные составные готовности преподавателя высшей школы к профессиональной деятельности. Особенное внимание уделяется искусству как одному из главных составных профессионального мастерства преподавателя высшего технического учебного заведения.

Ключевые слова: профессиональная готовность, художественные средства, учебно-воспитательный процесс, творческое развитие, учебно-образовательное пространство, искусство, культура.

In article the author defines the main things compound readiness of the teacher of the higher school for professional work. The especial attention is given to art, as to one of the main things of professional skill of the teacher of the higher technical educational institution.

Key words: professional readiness, art means, teaching and educational process, creative development, uchebno-educational open space, art, culture.